

ETIKA V MODERNÍM SVĚTĚ

VITTORIO HÖSLE: *Praktische Philosophie in der modernen Welt* (Praktická filozofie v moderním světě). Verlag C. H. Beck. München 1992, 213 s.

Přitažlivý titul této knížky nepochybně vzbudí zájem i u mnoha nefilozofů, zejména u sociologů, politologů a politiků, historiků a techniků. Teprve v posledním desetiletí se v německé filozofii, tradičně zahleděné do vzdálenější minulosti, setkáváme s odvahou pustit se do filozofické sféry tak aktuálních problémů, jakými jsou etické otázky současné techniky, pomoci "třetímu světu", hodnocení kapitalismu a ekologické krize. Navíc vzbuzuje práce zájem i pro samu osobnost autora, jednoho z nejmladších profesorů v Německu (nar. 1960 v Miláně, profesor na univerzitě v Essenu).

Kniha není uceleným výkladem etiky, je sestavena z několika obsáhlých, již dříve publikovaných prací. Přesto je však její výstavba systematická a podává celkový pohled na filozoficko-etický přístup k několika globálním problémům.

V. Hösle vychází z rozboru významu a hranic Kantovy etiky; uznává správnost autonomního pojetí etiky, platnost Humova "zákona" a Kantova kategorického imperativu a Boha jako instance, která překonává dualismus přírody a mravního zákona. Má však i řadu výhrad, které rozebírá: 1. Kant u kategorického imperativu neobjasňuje jeho původ; 2. Kantova etika nemá žádné místo pro empirické vědění, které je potřebné pro konkrétní etická rozhodnutí; 3. Kantův formalismus nemá hierarchii hodnot; 4. nedoceňování úlohy cítu u Kanta; 5. Kantově etice chybí přesná teorie intersubjektivitu; 6. morální zákon není odlišný od Boha, ale je to "jádro" Boha. Přesto zůstává Kantova etika podle autora svými hlubokými metafyzickými základy výchozím bodem pro všechny, kteří chtějí vypracovat účinnou etiku, kterou lidstvo potřebuje.

Ve druhé kapitole o dialektice osvícenství a protiosvícenství analyzuje Hösle praktické dějinné působení morální reflexe. Osvícenství pojímá jako strukturální moment dějinného vývoje, který se v evropských dějinách periodicky vrací (od dob sofistů). Moderní filozofie se pohybuje mezi osvícenstvím a protiosvícenstvím, bez dosažení syntézy, neboť k jejímu dosažení je potřebné mít odvalu k poznání, které si staví otázku absolutna.

V další části knihy autor podrobně dokazuje, jak dalece se ve vzájemné hře strategické a komunikativní racionality konstituuje morálně odpovědné jednání. Uvádí i své zdůvodněné výhrady vůči diskursní etice a dokazuje chybnost ztotožňování strategické racionality se vším zlem a komunikativní racionality s možností řešení všech problémů. Podrobně rozebírá složitou roli obou druhů jednání v dějinách a v různých vztazích (včetně politických, konkurenčních, manželských a j.).

Při hledání odpovědi na otázku "Proč se stala technika klíčovým filozofickým problémem?" rozebírá Hösle především otázky filozofické (obecné) etiky (úloha techniky, její vliv na normy mezilidských vztahů, následky techniky a pod.) a vyzdvihuje nutnost celostního přístupu k technice, a nejen socializovaného, ale i normativního a hodnotového vyrovnávání se s ní.

Pokus o etické hodnocení kapitalismu přináší analýzu etických pozitiv (hospodářská efektivnost, respekt ke svobodě a rovnosti jednotlivce, formování určitých ctností a systémové racionality, afinita k demokratickým principům) i negativ (nezaměstnanost, možnost problému volného času, ekologická krize). Nemá-li kapitalismus zbankrotovat (jako socialismus), musí nalézt cestu k reálnému řešení ekologické otázky a problému "třetího světa".

Problematicku "třetího světa" rozvíjí V. Hösle na málo obvyklé rovině filozofického problému. V množství dílčích problémů s mnohými cennými ideami proniká ústřední myšlenka o tom, že dějiny morálního vědomí lidstva jsou určeny pokrokem ve směru universalistických ideálů; nacionalismus je s nimi jasně v rozporu, odporuje hlavní tendenci moderního vývoje. Charakteristika podstatných znaků současného "třetího světa" logicky vyúsťuje v otázku: Je vlastní hodnota "prvního světa" skutečně tak vysoká, aby bylo žádoucí rozšíření jeho kultury po celé planetě? Na základě racionálního vlastního užitku, spravedlnosti a solidarity je "první svět" odpovědný za zlepšování situace "třetího světa" v té míře, jak je to možné. K tomu je potřebné odstranit uměle vytvořené potřeby (podle vzoru "prvního světa") a nízké ceny přírodních zdrojů i nespravedlnost požadavku, aby "třetí svět" měl již dnes užitou ekonomickou racionalitu vyspělých zemí. Autor stručně zdůrazňuje nutnost kontroly porodnosti, význam emancipace žen a pomoc rozvojovým zemím, při které je mu vychozím požadavkem zamezení exportu zbraní do těchto států.

V. Hösle kritizuje jak postmoderní kulturní koncepci, tak i některé rysy západní kultury, ze které vyzvedá primárnost šíření universalistické morálky namísto technické dimenze. Pro hledání vlastní kulturní identity vidí tři nutné momenty: zaměření na universální ideje, na vlastní dějiny a na interkulturní vztahy. "První svět" překoná svou krizi identity jen tehdy, když začne poznávat a respektovat identitu "třetího světa".

Do množství literatury o ekologii přináší autor méně častý prvek tím, že poslední kapitola věnuje metafyzice tohoto problému. Po kritickém rozboru vulgárně - hegelíánských názorů (následovníci J. Ritterse; tyto názory v materialistické podobě působily i v marxismu), po analýze relevantních idejí Heideggera a K. M. Meyer-Abicha naznačuje jen stručně vlastní dialektické pojetí (nikoli v triádě, ale podle raného Hegela) vztahu přírody a ducha.

Celá práce V. Hösleho je napsána čtivě, přístupně, výklad problémů je systematický a nevyhýbá se žádné významné polemice. Autor v široké míře využívá filozofické a umělecké literatury, projevuje smělou kladení otázek. Specialisté z jiných oborů budou však možná zklamáni tím, že se V. Hösle pohybuje stále jen v rovině filozofické etiky a téměř nepřechází na rovinu praktické etiky. Potom by se totiž i mnohé jeho vývody ukázaly spornější, bylo by potřebné plně používat argumentace z adekvátních vědních

disciplín. V každém případě je to práce podnětná, přinášející nemálo iniciativních idejí a sympatická svou odvahou přispět k řešení globálních problémů.

Jiří Kánský

Doc. PhDr. Jiří Kánský, CSc.
Katedra filozofie a dejín filozofie FF UK
Šafárikovo nám. č.6
818 06 Bratislava
SR

Vážení čitatelia,

počnúc č. 7/1994 prechádza výroba i distribúcia nášho časopisu do vydavateľstva **EFFEKT štúdio® Bratislava**. Prosíme Vás preto, aby ste korešpondenciu týkajúcu sa odberu, príp. kúpy časopisu vrátane objednávok posielali odteraz na adresu redakcie:

FILOZOFIA, Filozofický ústav SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava.

Ďakujeme Vám za porozumenie.

Redakcia